

Jeřáb džbánský

Sorbus gemella Kovanda

Stupeň ohrožení: C1

POPIS

Strom do 15 m výšky. Listová čepel je 6-8 cm dlouhá, peřenolaločná, široce eliptická, k bázi široce klínovitá. Rub listu je šedě, mírně nažloutle plstnatý, řapík je 1,3-2,1 cm dlouhý, kratší než u jeřábu manětínského. Květy s nálevkovitou češulí a bílými korunními plátky jsou uspořádány do chocholičnatých lat. Kališní cípy jsou za květu vzpřímené, za plodu zaschlé, semeník je polospodní. Prašníky jsou bledožluté barvy. Čnělky do 1/4-1/2 srostlé. Malvice je široce elipsoidní až kulovitá, oranžová až červenooranžová, lysá, lesklá, hustě tečkovaná drobnými lenticelami.

Z hybridogenních jeřábů je nejvíce podobný jeřábu manětínskému (*Sorbus rhodantha*) stenoendemitu Chlumské hory u Manětína na Plzeňsku, má však bledožluté prašníky a menší listy s kratšími řapíky. V oblasti Džbánu se *Sorbus gemella* nejvíce podobá druhu *Sorbus danubialis*, který má čepel listu celistvou a maximálně dvakrát zastříhovaně zubatou, korálově červené malvice a volné čnělky.

EKOLOGICKÉ NÁROKY

Hybridogenní druh kombinace *Sorbus danubialis* × *S. torminalis*. Jeřáb džbánský roste na výhřevných jižních až jihozápadních svazích plata se zbytky někdejšího hradiště na vrchu Markvarec v ochuzených dubohabřinách s příměsí borovice. Je udáván z bazifilních teplomilných doubrav, ze suťových lesů, vápnomilných perialpidských borů, xerofilních křovin, suchých lesních lemů, ale i z kultur borovice lesní a borovice černé. Snáší mírný zástín. Podkladem je opuka, která se zde v minulosti těžila v tzv. selských lomech při okrajích hradiště. Dodnes po lomech zůstaly patrné stopy a zdejší povrch je tak výrazně rozbrázděný do několika menších roklí a proláclin. Jeřáb džbánský bývá někdy udáván jako příklad speciace v uměle vytvořených podmínkách, kdy vznik nového druhu měl být podmíněn narušením stanoviště v důsledku primitivní těžby. Otázkou však zůstává, nakolik je tato teorie oprávněná. Zatím se nepodařilo prokázat, zda k hybridizaci rodičovských typů došlo až po vzniku lomu nebo již dávno před jejich otevřením. Mnoho exemplářů (včetně starších stromů) se totiž vyskytuje i na svazích, které jsou někdejší těžbou nedotčené.

ROZŠÍŘENÍ

Je stenoendemitem přírodního parku Džbán (fytogeografický okres Džbán), popsán na jediné lokalitě severně od obce Konětopy, v oblasti bývalého hradiště na vrchu Markvarec, v počtu asi 45 jedinců. V posledních letech byl objeven na dalších 8 lokalitách u vesnic Hřivice, Třeskonice, Hořany, Markvarec, Bříňkov, Solopysky, Ročov a Dolní Ročov. *Sorbus gemella* patří k nejvíce rozšířeným endemickým jeřábům našeho státu.

PŘÍČINY OHROŽENÍ

Přežití druhu závisí především na lesnickém managementu – druh vyžaduje světlé lesy a aktuální velkoplošné pěstování tzv. vysokého lesa může být pro dlouhodobou existenci druhu fatální. Bylo by vhodné na vybraných místech druh lesnickými zásahy podporovat (prosvětlování lesů) a vyloučit ho zcela z těžby. Dalším ohrožujícím faktorem je přemnožená

zvěř. V případě, že nedojde k odrůstání semenáčků i po prosvětlení porostu, je nutné snížit stavy zvěře popř. oplotit okolí vybraných plodných jedinců.

SEZNAM LITERATURY

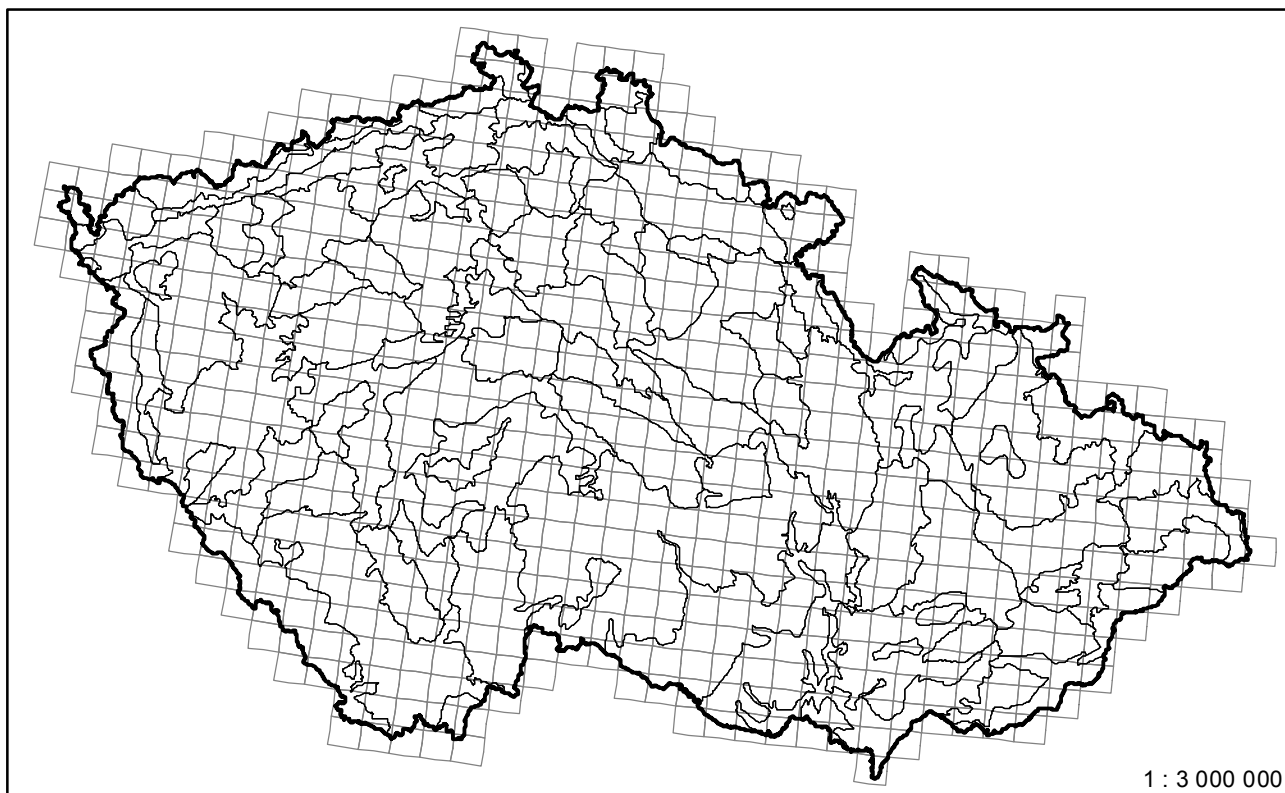
VÍT P., SUDA J., 2006. *Endemické jeřáby – perly mezi českými dřevinami*. Živa, XX (6): 251-255.

LEPŠÍ M., KAPLAN Z., LEPŠÍ P., 2008. *Sorbus gemella*. In: ONDRÁČEK Č. (ed.): Floristický kurz ČBS Louny 2007. Severočeskou přírodou, in prep.

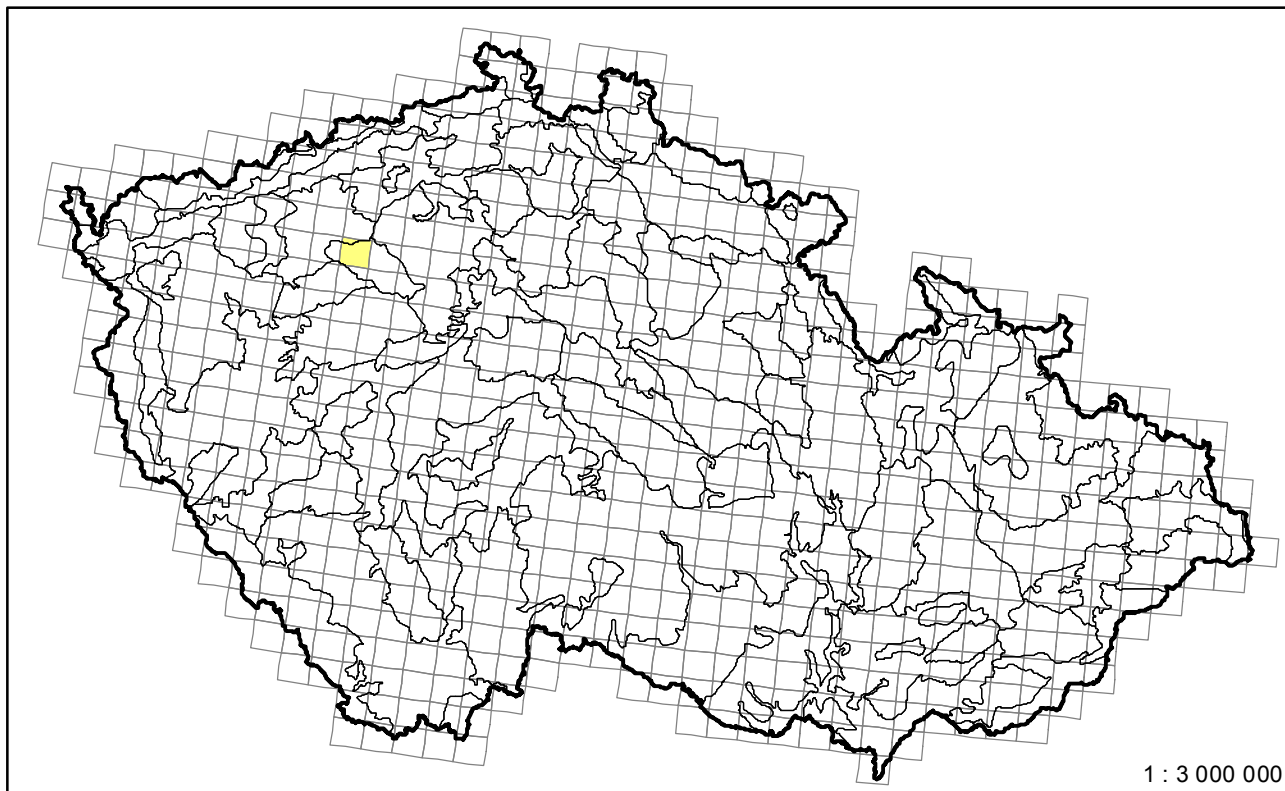
KOVANDA M., 1996. *New taxa of Sorbus from Bohemia (Czech Republic)*. Verh.Zool.-Bot. Ges.Österr., 133: 319-345.

Výskyt do roku 2000

Výskyt po roce 2001

počet lokalit

1